

u s u l g e r e ğ i

Bu kitap, 20. yüzyılda Ermenice şiiri en derinden etkilemiş isimlerin başında gelen Zahrad'ın (Zareh Yıldızcıyan, 1924-2007), Ohannes Şaşkal tarafından Türkçeye çevrilen ve farklı zamanlarda, farklı yayınevleri tarafından yayımlanan şiirlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Yağ Damlası, İstanbul: İyi Şeyler, 1993.

Yapracığı Gören Balık, İstanbul: Belge, 2002.

Işığını Söndürme Sakın, İstanbul: Adam, 2004.

Ferah Tut Yüreğini, İstanbul: Aras, 2015.

Kediler, İstanbul: Aras, 2017.

Kitapta yer alan iki şiir, "Ayrım" ve "Yapracığı Gören Balık", şair Can Yücel tarafından Türkçe söylenmiştir.

Bambaşka Bir Bahar, üretken ve uzun soluklu bir şiir yaşantısı olan Zahrad'ın Türkçeye çevrilmiş, ancak bugün artık ulaşılması güç hale gelmiş şiirlerini içermesinin yanı sıra, onun şiiri hakkında etraflı fikir verebilecek bir derleme niteliğindedir. Zahrad'ın edebi veriminin zaman içindeki değişim ve dönüşümlerinin takip edilebilmesini kolaylaştırmak amacıyla, şiirler, şairin sağlığında ve ölümünden sonra yayımlanmış Ermenice kitaplarının kronolojik sıralamasına göre bölümlenmiştir.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

Zahrad

Bambaşka Bir Bahar

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 44967

ARAS - 44967 248

Bambaşka Bir Bahar
Zahrad

Çeviri
Ohannes Şaşkal

Kapak Tasarımı
Melisa Arsenyan

Mizanpaj
Savaş Yıldırım

Kapak Deseni
Armen Kyurkchyan, Hrair Hawk Khatcherian,
Armenian Ornamental Script, Yerevan: Craftology, 2012

© Aras Yayıncılık, 2020
ISBN 9786052100585

Baskı ve Cilt
Sena Ofset, 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46 / Sertifika No: 45030

Şubat 2020, İstanbul

Zahrad

Bambaşka Bir Bahar

Ermeniceden eviren: Ohannes şaşkal

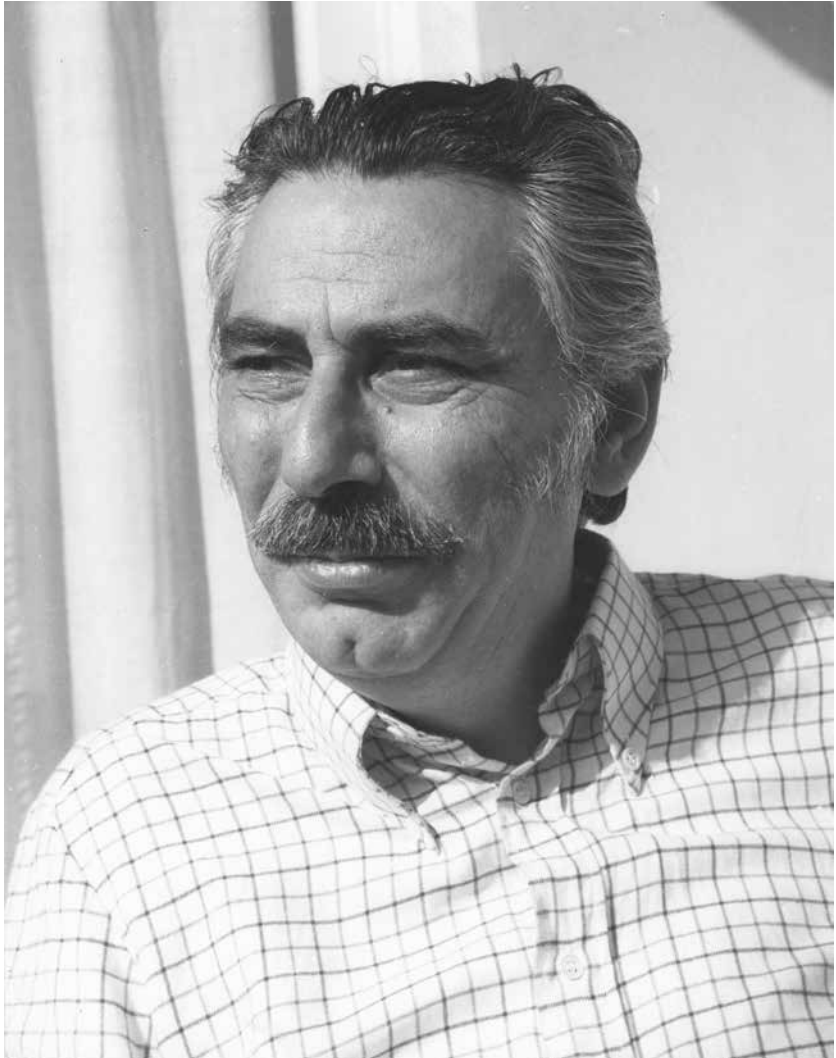

Zahrad

ZAHRAD, asıl adıyla Zareh Yıldızcıyan, 10 Mayıs 1924'te, İstanbul, Nişantaşı'nda dünyaya geldi. Babası Movses Yıldızcıyan, o daha üç yaşındayken veremden ölünce, bakımını anne tarafından büyük babası Levon Vartanyan (Hacı Levon) üstlendi. Movses Yıldızcıyan hukukçuydu; baş tercümanlık yapmış, Babıâli'de, Hariciye Nazırlığı'nda danışman yardımcılığında da bulunmuştu.

Zahrad, 1941-42 döneminde Pangaltı Mikhitaryan Lisesi'nden mezun oldu. Üniversite giriş sınavıyla Eczacılık Fakültesi'ni (o zamanlar Eczacılık Okulu) kazandı. Burada bir yıl okuduktan sonra tıbbı geçti. Üç yıl devam ettiği İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni de yarıda bıraktı. Yaz tatillerinde ilaç deposunda, kâğıtçıda, noterde, tıbbi malzeme kuruluşunda çalıştı. Askerlik görevini 1948-1949 döneminde yedek subay olarak tamamladıktan sonra kravat ticaretine başladı. Mayıs 1994'te, işten el çekinceye kadar kemer imalatıyla, hırdatçılıkla ve son olarak da zincir ticaretiyle uğraştı. 1963'te, hayatının sonuna dek birlikte olacağı Anayis Antreasyan'la evlendi.

İlk şiiri 1943'te, Vahram Sarkisyan Dzovag yönetimindeki *Jamanak* gazetesinin edebiyat sayfasında okuyucuyla buluştu. Bu tarihten sonra, çoğu *Marmara*'da olmak üzere birçok dergi ve gazetede şiirleri yayımlandı: *Jamanak*, *San*, *Nor San*, *Nor Or*, *Carakayt*, *Hantes mşaguyti*, *Yerçanıg darekirk*, *Şoğagat*, *Kulis*, *Surp Pirgiç*, *Nor tar* bunlardan bazılarıdır. İstanbul dışında ise, *Pazmaveb*, *Karun*, *Antasdan*, *Abegan*, *Şırag*, *Miutyun*, *Hay indanik* gibi yayınlarda şiirleri basıldı.

Pangaltı [Mikhitaryan] Lisesi'nden Yetişenler Derneği'nin yayın organı *San* dergisini uzun süre yönetti. Derneğin kurucu üyeleri arasında yer aldı. Marmara gazetesinin edebiyat-sanat sayfasının ve aynı zamanda İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin yayın organı *Şoğagat*'ın ve irili ufaklı birçok yayının yayın kurullarında bulundu. İlk kitabı *Medz kağakı* (Büyük Şehir), Getronagan Lisesi'nden Yetişenler Derneği tarafından 1960 yılında yayımlandı. Onu, 1968'de, kendi yayını *Kunavor sabmanner* (Renkli Sınırlar) adlı kitapçık izledi. 1971'de ise Pangaltı Lisesi'nden Yetişenler Derneği tarafından *Pari yergink* (İyi Gökyüzü) yayımlandı. Yine 1971'de, Paris'te, Yerepuni yayınevinde modern şairler dizisi içinde, şiirlerinden bir seçkiye yer verildi. 1976'da ise, Paris'te bulunan "Ermeni Sanatını Geliştirme Derneği (Katra)" *Gananç hoğ'u* (Yeşil Toprak) yayımladı. Ermenistan Sovyet Yazarlar Yayınevi, *Büyük Şehir* kitabından yapılan bir seçkiyi, Aleksandr Topçyan editörlüğünde, 1978'de yayımladı. Bu dönemlerde İngilizceye çevrilmiş iki kitabı vardır: *Gigo Poems* (Kaliforniya, Fresno, 1969, Çeviren: Prof. Agop Hachikyan) ve *Selected Poems* (Kanada, 1974, Çeviren: Ralph/Raffi Setian).

Uzun bir aradan sonra İstanbul'da ilk kitabı 1989'da, Alek Manukyan Kültür Vakfı'nın katkılarıyla, *Meg karov yergu karun* (Bir Taşla İki Bahar) adı ve Rober Haddecyan'ın önsözüyle çıktı. 70. yaş günü 1994'te, İstanbul'da, Tiflis'te ve Erivan'da kutlandı. Aynı yıl, Pangaltı Lisesi'nden Yetişenler Derneği onun Gigo şiirlerini *Dzur nsdink Gigo khosink* (Eğri Oturalım Gigo Konuşalım) adlı bir kitapta topladı. 1995'te İstanbul'da, Alek ve Mari Manukyan Kültür Fonu'nca, *Mağ mı çur* (Bir Elek Su) adlı kitabı yayımlandı.

Nisan 1997'de Halep'e davet edildi, adına bir jübile hazırlanmıştı. Aynı zamanda, Halep Üniversitesi tarafından düzenlenen Ermeni-Arap Şiir Festivali'ne katıldı. Takip eden günlerde, 19 Nisan 1997'de, Beyrut'ta bulunan Lübnan Ermenileri Edebiyat Çevresi'nin öncülüğünde adına bir saygı gecesi düzenlendi. Söz konusu edebiyat çevresi, şairin Beyrut ziyareti anısına, onun *Bir Taşla İki Bahar* adlı yapıtının yeniden basımını gerçekleştirdi.

Ekim 1997'de, resmi bir davetle, şair Yeğişe Çarents'in 100. yıl jübilesi münasebetiyle Erivan'da düzenlenen kutlamalara katıldı. Şiirlerinden bir seçki 1998'de Ermenistan'da, *Arants kbaçi arants kari kbaçkar* (Haçsız Taşsız Haçkar) adıyla Aydın Morigyan editörlüğünde yayımlandı

75. yaş günü, 1999'da, Sahakyan Lisesi'nden Yetişenler Derneği öncülüğünde, *Zahrad 75 daregan* (Zahrad 75 Yaşında) adında bir kitap ve onuruna düzenlenen bir geceyle kutlandı. Yine 75. yaş günü, Ermenistan Yazarlar Birliği'nce düzenlenen bir törenle kutlandı. Zahrad burada, Movses Khorenatsi nişanı ile onurlandırıldı.

Şiirlerini Şubat 2001'de *Dzayrı dzayrin* (Ucu Ucuna) ve 2004'te *Çun baden ver* (Su Duvardan Yukarı) adıyla iki kitapta topladı.

10 Mayıs 2004'te, İstanbul Ermenileri Patriği Mesrop Mutafyan himayesinde, 80. yaş gününe ithafen düzenlenen kutlama gecesinde Patriklik madalyası ile onurlandırıldı.

2006 yılında, Aras Yayıncılık, Zahrad'ın yayımlanmış bütün kitaplarını, çeşitli ekler ve geniş bir özgeçmişle birlikte, Ardaşes Margosyan'ın editörlüğünde, *Panasdeğdzutyunner* (Şiirler) adıyla iki ciltte topladı.

Zahrad, 21 Şubat 2007'de hayata veda etti. Naaşı Şişli Ermeni Mezarlığı'na defnedildi. Ölümünün birinci yılında, mezarının üzerine, Mühendis Hrayr Ğazaryan ve Mimar Vazken Barın tarafından düzenlenmesi yapılan bir mezar taşı yerleştirildi. Şairin bir şiirinin kazınmış olduğu mezar taşının üzerinde, heykeltraş Erol Sarafyan tarafından yontulan büstü de yer alıyordu.

Ölümünden önce kaleme aldığı ve *Ttumi ham* (Kabak Tadı) adıyla yayımlamayı düşündüğü şiirleri, Aras Yayıncılık tarafından 2009'da kitaplaştırdı. 1940'lardan ölümüne kadarki sürede kitaplarına girmemiş, dergilerde ve dosyalarda kalmış, eski ya da yeni, kayda değer şiirleri ve az sayıdaki düzyazıları yine Aras tarafından ve Ardaşes Margosyan editörlüğünde, *Andib tertıs* (Yayımlanmamış Sayfam) adıyla, 2012'de bir kitapta toplandı.

Zahrad'a ilişkin makaleler, inceleme, araştırma yazıları, kendisine yazılmış mektuplar gibi belgeleri kapsayan bir kitap da, 2012'de, *Jamanak* gazetesi yayını olarak, Sevan Değirmenciyan'ın editörlüğünde *Yeger em gertam aysbes voru inç* (Böyle Gelmiş Böyle Giderim Kime Ne) adıyla yayımlandı.

Pek çok şiiri Ohannes Şaşkal tarafından Türkçeye çevrildi ve beş kitapta toplandı: *Yağ Damlası*, İyi Şeyler Yayıncılık tarafından 1993'te (İkinci baskısı 2000'de); *Yapracığı Gören Balık*, Belge Yayınları tarafından 2002'de; *Işığımı Söndürme Sakın*, Adam Yayıncılık tarafından 2004'te; *Ferah Tut Yüreğini*, Aras Yayıncılık tarafından 2015'te yayımlandı. Aras ayrıca, 2017'de, Zahrad'ın, çok sevdiği kedilerle ilgili şiirlerini, yine kendi çizimleri eşliğinde, Ermenice ve Türkçe olarak, *Kediler - Gaduner* adıyla yayımladı.

Şiirleri Koharig Ğazarosyan, Sirvart Karamanuk, Misak Torosyan, Ardaşes Agoşyan, Vomank müzik grubu (İstanbul), Ara Garmiryan (Kanada), Berc Türabyan (New York), Sebuah Apkaryan (Kıbrıs), Armen Boyamyan, Rupen Altunyan ve Vahram Tatigyan (Erivan) tarafından bestelendi.

Zahrad'ın eserleri 22 dile çevrildi. Yaşamı boyunca pek çok ödül ve madalya ile onurlandırıldı; dünyanın farklı köşelerinde adına çok sayıda saygı etkinliği düzenlendi.

Hayatı ve Dili Yücelten Şair

OHANNES ŞAŞKAL

Zahrad, asıl adıyla Zareh Yıldızcıyan, “İstanbul Ermeni Şiiri” olarak da anılan Çağdaş Ermeni Şiiri’nin en büyük ustalarındandır. 10 Mayıs 1924’te İstanbul, Nişantaşı’nda doğan Zahrad, şiire ilk gençlik yıllarında başlar, hayal gücünü ve duyarlılığını zenginleştiren, geçmişin o görkemli Ermeni Şiiri’ni özümseyerek... Adını ilk kez 1943’de duyurur. Öte yandan, dönemin yenilikçi Türk Şiiri’nden ve Batı şiir ekollerinden de eş zamanlı olarak etkilendiği söylenebilir. İlk dönem şiirleri, hissedilir biçimde klasik Ermeni Şiiri damgası taşısa da, çok geçmeden o da, dönemin ruhuna uygun biçimde, Cancıkıyan, Kalustıyan, Antan Özer... gibi, o çocuksu akıl yürütmeler, şaşırtmacalar, basit karşıtlıklar ve safça benzetmeler üzerine kurulu Garip Akımı’nın rüzgârına kaptırır kendini. Sözelimi, “Noel Baba’nın Sakalı” adlı şiiri şöyledir: “Beyazdır Noel Baba’nın sakalı / Un gibi / Söyle Noel Baba / Ekmek yapılır mı sakalından?”

Sesini bulma sürecinde, şiiri biçimlenip gelişirken yerleşik kalıpların dışına çıkmaya, kökleşmiş beğenileri sarsmaya başlar. Yeni yaratım biçim ve yöntemleri denemeye koyulur. “Garip Akımı”ndan sıyrılır kendini. Özgünleşmeye başlar. Sözünü, düşünce ve coşkusunu gerçeküstücü bir teknikle dile getirerek şiirlerinde çarpıcı imgelere yer verir. Dizelerinde felsefi derinlik göze çarpar. Yaratıcı zekâsı apaçık hissedilir. Mizah ve ironi, dizelerinde ışıltı, parıltı olarak yansır. Gereksiz ayrıntı ve süslerden uzak, anlaşılır, yalın, özgür ve güler

yüzlü bir anlatım tutturarak, kendine has bireşimsel bir yapı, kişisel bir şiir dili oluşturur. Yeni bir özle birlikte yeni bir söyleyiş biçimi getirir. Yeni bir şiirsel beğeni dalgası, taze bir soluk yaratır... 1960'da yayımlanan ve ilk döneminin gecikmiş bir dökümü de sayılabilecek *Büyük Şehir* adlı kitabında Zahrad'ın "Garip" etkisindeki şiirleriyle de tanışırız, bu ilk döneminde vücut bulan "Gece Bekçisi", "Mercimek Ayıklayan Kadın", "Sivrisinek", "Hesapsız", "Yapracığı Gören Balık".. gibi başarı niteliğindeki ilk özgün şiirleriyle de...

Yaratıldığı üslup ve teknikle başat bir eğilim ve çekim gücü oluşturur, geniş bir okur kitlesi kazanır Zahrad, şiirleri zihinlerde yer etmeye başlar. İstanbul Ermeni Şiiri'nde kendinden sonraki şairleri derinden etkiler.

İstanbul Ermeni Şiiri'nin en önemli ustalarından Zahrad, kuşakdaşı gazeteci-yazar Rober Haddecıyan'ın dile getirdiği gibi, aynı zamanda "...kendi anavatanının sınırlarından taşmış ve yabancı ufuklarda kabul görmüştür." Bu bağlamda, Zahrad'ın kuşakdaşı şair Zareh Kırakhuni de Haddecıyan'ı onaylar biçimde şöyle diyecektir: "Öncü (yani Zahrad) yeni ve hayat dolu bir şiirsel doğrultu yakalayarak bütün bir diaspora ve Ermenistan yazarlarını inkâr edilemez bir biçimde etkisi altına aldı."

Zahrad Şiiri, diaspora ve Ermenistan şairlerini etkilemekle kalmaz, yirmi küsur dile de çevrilir. Denebilir ki, Zahrad salt kendi anadilinde değil, farklı diller aracılığıyla da şiirsel coğrafyasının sınırlarını genişletmiştir.

Kendi sınırlarını aşabilen, anadilinde güçlü bir yazınsal etki yaratabilen, tutkulu bir İstanbul ve deniz şairi Zahrad'ın Türkiye'de, kendi İstanbul'unda cemaati dışında, ancak sınırlı bir çevre tarafından tanınmasını neye yormalı? Tümüyle kültürel iletişimsizliğin bir sonucu olabilir mi?

İnce buluşların şairidir Zahrad. Gözden kaçmış, ayrıntıda kalmış da olsa, bir olgu, anı ya da düşünceden, bir sezgi ya da düşten hay-

ranlık uyandıran, umulmadık bir şiir kotarır. Prizmaya düşüveren bir ışık huzmesi nasıl gökkuşağı renklerine dönüşürse, öyle! Keskin zekâsıdır onun prizması da. Şiirinin gizi, anlatılmak istenenin dramatik özünü ustalıklarla yakalayabilmesindedir. Şiirlerinde dışa vuran anlam içtendir, hayatla ve doğayla organik bir bağ içindedir. Zahrad, özü somutlaştıran bütünsel içeriği bütün güzelliğiyle duyumsanır kılmanın peşindedir. Bu yüzdendir ki, yaratımlarında duyuşsal yön ağır basar.

Onun inceliklerle donatılmış, kırılğan, hüznünlü ya da neşeli, lirik ya da ironik şiirleri sonunda bir sürprizle, bir harikayla buluşturuverir okuyucuyu. Bir armağan gibi... Ama, hep yaşam sevinciyle ve hazla dolu. Bilgece.

Zahrad, sözün gücüne güvenir. Dilin sınırlarını da zorlamaya bakar ve anlamı derinleştirmek ister. Her bir sözcüğün değışken bir özgül ağırlığı olduğunun ayırındadır. Özle biçim arasındaki işlevsel bağı güçlü kılabilmek için sözcük seçimine, söz dizimine, ses yoğunluğuna, içsel uyuma ve şiirsel akıcılığa özen gösterir. Hayatı olduğu kadar dili de yüceltir.

Bana öyle gelir ki, Zahrad yazıyorsa, insan “şiir duygusu”nu, umudunu ve düşlerini hiç mi hiç yitirmesin diyerdir. Zahrad’a sorarsanız: “Bir alınyazısıdır şiir.”

Işığını Söndürme Sakın’ın sunuş yazısı (2004)

BÜYÜK ŞEHİR'den
(1960)

BÜYÜK ŞEHİR

Büyük şehirde her şey büyük
zevk büyük
acı büyük
caddeler ve binalar gibi tıpkı

Küçük insanlar
Hiç rahat etmeyecekler büyük şehirde

MAHALLE

Ben mahallemin şairiyim
Dilim yoksul mahalleli kadar
Şiirlerimin tek zenginliğini
Mahallelinin dertleri oluşturur

Severim mahallemin sakinlerini
Onlar kör - dolunayı göremeyecek kadar
Sağır - meltemin şarkısını duyamayacak kadar
Dilsiz onlar
Yarınlarına ilişkin konuşamayacak kadar
Oysa ben yoksul dilimle Orpheus gibi söyleyebilirim
Çünkü resimlerimde mahallelinin düşleri var
Renk renk düşleri
Işıl ışıl düşleri

Dostlar - yeni doğanlar gibi kapamayın gözlerinizi
Her mahallenin kendi düşü var
Her insanın kendi düşü
Göreceksiniz - gün gelecek
Gerçeğe dönmüş olacak her şey
Sadece şairler değil - bütün insanlar
Daha gür şarkı söyleyecekler - hep bir ağızdan